

LAUSUNTO SUOMEN NELJÄNNESTÄ MÄÄRÄAIKAISSOPIMUKSESTA YK:N LAPSEN OIKEUKSIA KOSKEVAN YLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA

Yleistä:

Adoptiolapset, etenkin kansainvälisen adoption kautta Suomeen tulleet lapset, ovat monelta osin välinputoajia. Koska heidän olonsa adoptioperheissä on yleensä hyvät, heitä ei aina mielletä lapsiksi, joilla on varhaisten vaiheittensa vuoksi erityisiä tarpeita. Heitä koskeva asiantuntemus on maassamme huono eivätkä he yleensä saa tarvitsemaansa apua kunnalliselta sektorilta. Lapsitutkimukset eivät kohdistu heihin eikä heitä huomioida Kansanterveyslaitoksen neuvolahankkeessa. Adoptoitujen ja heidän perheittensä sosiaaliturva on huonompi kuin muitten lapsiperheitten ja lainsäädännössä on muitakin epäkohtia, joiden perusteella he ovat suomalaisperheeseen syntyneitä lapsia heikommassa asemassa. He eivät kaikilta osin kuulu myöskään sen lainsäädännön piiriin, joka koskee maahanmuuttajia.

Adoptoitujen huostaanotot, itsemurhariski ja syrjäytyminen ovat asioita, jotka lisääntyvät tulevaisuudessa, jos lapset eivät saa ajoissa ja riittävää tukea. Tämä on näkyvissä jo Ruotsissa, jossa adoptiolapsia on ollut huomattavasti pitempään kuin meillä ja jossa adoptioiden määrä on yli kymmenkertainen Suomeen nähden.

Adoptioperheiden ja adoptoitujen lapsien määrä Suomessa ei ole kovinkaan suuri ja kansainvälisten adoptioiden määrä on vähentynyt sen jälkeen, kun Kiina muutti adoptiopolitiikkaansa vuonna 2005. Adoptioperheiden tilanteen parantaminen ei vaadi mittavia taloudellisia panostuksia. Pitkällä tähtäyksellä adoptioperheiden tukeminen säästää yhteiskunnan varoja, koska myöhempiä ongelmia voidaan välttää huomioimalla lasten erityistarpeet ajoissa.

I A

- yli kolmivuotiaana adoptoidun lapsen hoitovapaa ja hoitoraha on uudistettu lailla vuonna 2007
- kansaneläkelain 9 § muuttamiseksi on tehty lakiesitys. Siinä ehdotetaan asumisaikavaatimuksesta luopumusta Suomeen adoptoitujen lasten kohdalla asiassa, joka koskee työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytyksiä.

I D

suositus 14

- Kansainvälisesti adoptoidut lapset ovat oikeutettuja kunnan järjestämään oman äidinkielen opetukseen, joka on ensisijaisesti suunnattu maahanmuuttajalapsille. Opetukseen osallistuminen edellyttää adoptiovanhempien oma-aloitteisuutta, koska adoptiolasten äidinkieleksi rekisteröidään yleensä adoptioperheessä käytetty, joka useimmiten eroadoptoidun lapsen ensimmäisestä äidinkielestä. Ilmoitus oman äidinkielen opetuksesta ei siten automaattisesti saavuta adoptioperhettä eikä kunnat aina ole halukkaita ottamaan lasta tähän opetukseen.

III A

suositus 18

- Syrjinnän poistamissa tulee ottaa huomioon myös ulkomailta adoptoidut lapset ja heidän erityispiirteensä, ja sisällyttää heidän kanssa työskentelevien koulutukseen ihmisoikeus- ja monikulttuurisuuskoulutusta, jossa myös nämä erityispiirteet otetaan huomioon.

III D

suositus 23

- Erityisesti varhaisissa vuorovaikutussuhteissaan häiriöityneen lapsen osalta tulisi ottaa huomioon, että lapsi ei kykene aina arvioimaan omaa parastaan omaan huoltajuuttaan koskevassa asiassa, kuten huostaanottoa koskevassa päätöksenteossa, yhteydenpidossa läheisten kanssa tai sijaishuoltopaikan muutosta vaatiessaan. Ongelma koskee erityisesti adoptoituja lapsia, joiden osalta vaaditaan erityistä asiantuntemusta tehtäessä päätöstä erotilanteissa lapsen huoltajasta tai huostaanottamisesta tai muutettaessa sijaishuoltopaikkaa. Sosiaalitoimi on keskeisessä asemassa huostaanotto- ja huoltajuusprosessissa, joten sosiaalitoimen adoptiotietämystä tulee merkittävästi lisätä. Kiintymyssuhdevaurioiselle lapselle tulee pyrkiä kaikin keinoin tukemaan yhteydenpito ihmisiin, joihin hän on alkanut luoda kiintymyssuhdetta. Lapsi itse pyrkii toistamaan hylkäämiskokemuksiaan ja pääsemään eroon hänestä välittävistä ihmisistä, riippumatta siitä, miten hyvää hoitoa hän saa uudessa perheessään. Kierteen katkaiseminen ja ihmissuhteitten pysyvyys on lapsen kehityksen kannalta olennaista.
- Lastensuojelun Keskusliiton esille ottamiin ns. kaksinkertaisiin vähemmistöryhmiin kuuluvia ovat usein myös adoptoidut lapset: ulkomailta adoptoiduilla on erilainen syntyperä ja voi olla sen lisäksi erilainen ihonväri tai vammaisuus tai jopa nämä kaikki kolme, ja kotimaasta erilaisen syntyperän lisäksi esimerkiksi vammaisuus.

V

suositus 27

- Erityisesti sellaisissa perheissä, joissa on erityistarpeinen lapsi, kuten vammainen tai adoptoitu, voimavarat ovat koetuksella, mikä kasvattaa riskiä avioeroihin. Lapsen erityistarpeet tulevat ilmi usein vasta lapsen jo tultua perheeseen, joten perhe joutuu valmistautumattomana kohtaamaan erityistarpeisen lapsen tuomat haasteet. Jotta turhia eroja ja lasten huoltajuuden riitoja voitaisiin välttää, perheiden jaksamista tulee tukea ennalta järjestämällä lapsille terapiaa, kuntoutusta ja muuta tukea sekä vanhemmille tarvittavaa apua kasvatukseen ja parisuhteen hoitoon.

suositus 29

- Perhekeskusten toiminta tulee suunnata myös adoptioperheille, mikä edellyttää, että niitten adoptiotietämystä tulee lisätä.
- Ennalta ehkäisevässä lastensuojelussa terveydenhuollon, päivähoidon, opetuksen ja nuorisotyön henkilöstön asiantuntemusta tulee järjestelmällisesti kehittää erityistarpeisten

lasten, kuten adoptoitujen, erityiskysymysten osalta. Samoin tulee toimia sijaisperheitten ja lastensuojelulaitosten osalta.

suositus 30

- AdoptioPerheet ry pitää hyvänä Suomen Mielenterveysseuran kantaa siitä, että vastuuta sijaishuollosta päätettäessä tulee jättää lapselle.

VI

suositus 35

- Lastenneuvolatyössä ja sähköisessä lastenneuvolaoppaassa tulee ottaa huomioon erityisryhmät, kuten adoptoidut lapset ja ne haasteet, joita heidän kehityksessään on.
- Adoptoitujen lasten osalta tulee ottaa huomioon myös se, että heidän osaltaan ei tuijotettaisi vain adoptioPerheen hyvinvointia vaan otettaisiin huomioon ne terveyteen vaikuttavat riskitekijät, joita he ovat kohdanneet biologisessa perheessään tai sijaishuollossa ja joita heidän taustansa epävarmuus on heille voinut aiheuttaa.

suositus 37

- Adoptiolasten ja -nuorten riski mielenterveysongelmiin ja itsemurhiin tulee tiedostaa ja ennaltaehkäisyä sekä hoitoon pääsemistä helpottaa. Hoitohenkilöstön adoptioon liittyvää asiantuntemusta tulee lisätä. Adoptoiduilla on ruotsalaistutkimuksessa todettu olevan kuusinkertainen itsemurhariski muihin nuoriin verrattuna.

suositus 41

AdoptioPerheitten perhe-etuudet eivät vastaa kaikilta osin muiden perheitten perhe-etuuksia. Näin toimiessaan Suomi rikkoo YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen lisäksi yhdenvertaisuuslakia (21/2004), joka velvoittaa edistämään yhdenvertaisuutta suunnitelmallisesti, Suomen perustuslain 6 §:ää, joka kehottaa kohtelemaan lapsia tasaveroisesti yksilöinä, sekä kansainvälistä adoptiota säätelevää Haagin sopimusta.

- Lainsäädännössä adoptio tulee ottaa huomioon yhtenä perheenperustamistapana ja adoptoiduille lapsille ja heidän vanhemmilleen tulee taata yhtäläinen kohtelu muitten lasten ja heidän vanhempiansa kanssa.
- Adoptoitujen traumaattiset kokemukset eivät tule riittävästi huomioiduksi ja lapset eivät saa tukea kehitykselleen.
- Esimerkkejä erilaisesta kohtelusta:

Adoptiovanhemmalle ei kerry eläkettä adoptiolapsen hoitovapaan ajalta toisin kuin lapsen biologiselle vanhemmalle ja adoptiolapsesta myönnettävä hoitovapaa on lyhyempi kuin biologisesta lapsesta. 1.8.2006 alkaen hoitovapaa on voinut saada myös lapsen täytettyä 3 vuotta, jos adoptiosta on kulunut alle 2 vuotta tai kunnes lapsi aloittaa koulun. Oikeus kotihoidon tukeen yli 3-vuotiaan osalta tuli voimaan 1.4.2007. Biologisen lapsen osalta oikeus näihin kestää kunnes lapsi täyttää 3 vuotta.

Joissakin kunnissa käytössä oleva kuntalaisä ei aina koske adoptoituja lapsia hoitovapaan ajalla.

Vanhempainvapaa-oikeus puuttuu kokonaan seitsemän vuotta täyttäneen lapsen adoptiovalta vanhemmalta. Myös kouluikäiset lapset tarvitsevat alkuvaiheessa intensiivistä tukea perheeltään. (puoltava lausunto: TyVL 22/2006 vp - HE 112/2006 vp)

Adoptiovanhempien vanhempainrahakausi on 200 arkipäivää, kun biologisen lapsen syntyessä se on yhteensä 263 arkipäivää. Vanhempainvapaan pituus tulisi olla samanpituisen riippumatta siitä, syntyykö vai adoptoidaanko lapsi perheeseen. (puoltava lausunto: TyVL 22/2006 vp - HE 112/2006 vp).

Päivärahasenttien tulisi vastata biologisten perheiden tasoa.

Adoptiovanhemmat eivät ole oikeutettuja minimipäivärahaan vanhempainrahakaudella työskennellessään samoin perustein kuin muutkin vanhemmat. Sairausvakuutuslain 9 luvun 11 §:n mukaan ottovanhemmalla on oikeus vanhempainrahaan edellyttäen, että hän osallistuu lapsen hoitoon eikä ole ansiotyössä tai muussa omassa työssä lukuun ottamatta omassa kotitaloudessa suoritettavaa työtä.

Myös esimerkiksi kansaneläkelaisissa ja useiden alojen työehtosopimuksissa adoptiolapsia kohdellaan eri tavoin kuin biologisia lapsia. Kansaneläkelain (23 §, 30 §) ja vammaistukilain (2 a §) mukaan kansaneläkettä, vammaistukea ja eläkkeensaajien hoitotukea voidaan myöntää 16 vuotta täyttäneelle henkilölle. Suomeen muuttaneen henkilön osalta edellytetään, että hän täyttää laissa säädetyn kolmen vuoden karenssiajan eli on asunut Suomessa 16 vuoden täyttämisen jälkeen vähintään 3 vuotta, jos sairaus tai vamma on alkanut ennen hänen muuttoaan Suomeen. Suomessa syntyneeltä henkilöltä ei karenssi-aikaa vaadita.

VII A

suositus 43 ja suositus 45

- Käynnissä olevat hankkeet ja kokeilut haavoittuvimpien lasten tukemiseksi koskevat pääasiassa vain muutamia kuntia eivätkä ne tavoita kaikkia niitä tarvitsevia lapsia.
- Kunnat käyttävät eri määrän resursseja opettajien koulutukseen, opetusryhmien kokoon, oppikirjoihin, erityisopetukseen ja kouluavustajiin. Tämä vaikuttaa juuri haavoittuvimpiin lapsiin kuten oppimis- ja käytösvaikeuksista tai kieliongelmissa kärsiviin.
- Adoptio-perheet ry näkee Valtakunnallisen vammaisneuvoston tavoin tärkeäksi helpottaa ja tukea vammaisten ihmisten opiskelua kaikin tavoin. Vammaisten lisäksi tuki tulee kohdentaa kaikkiin erityistarpeisiin lapsiin ja nuoriin, kuten adoptoituihin. Adoptoitujen kohdalla ammattihenkilöstön pysyvyys tulisi taata niin hyvin kuin mahdollista.

suositus 47

- Ulkonäöltään suomalaisista poikkeavat lapset joutuvat usein kiusaamisen ja syrjinnän kohteeksi. Adoptoidut ja muut ulkomaalaistaustaiset lapset ovat joutuneet kokemaan rasismia myös koulujen henkilökunnan taholta. Kouluissa tulee lisätä kuraattoreita ja tukihenkilöitä tämän ehkäisemiseksi. Myös koulupsykologien ja lääkäreitten määrää on lasten psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin turvaamiseksi lisättävä.

VII B

- Lapsille ja nuorille tulee järjestää ohjattua kerhotoimintaa ja vapaa-ajantoimintaa koulupäivän päätteeksi. Ammattimaisesti hoidettuna ohjattu toiminta vähentää lasten riskiä joutua kiusatuksi ja vähentää rasismia. Se myös auttaa erinäköisiä lapsia pääsemään mukaan muitten lasten toimintaan ja tutustuttaa heidät toisiin lapsiin, mikä vähentää myös syrjäytymisvaaraa. Toiminnan avulla lasten yksinolo vähenee. Kuntien panostusta tähän tulee tukea, jotta asukkaat saisivat samanarvoisen kohtelun kunnasta riippumatta.
- Kilpaurheilun ohella tulee lisätä myös mahdollisuutta vapaamuotoisen liikunnan harrastamiseen ohjatusti, jotta lapsi voi kokea liikunnan miellyttävänä, vaikka hän olisi esimerkiksi vammansa tai kehitystaustansa vuoksi muita huonompi liikunnallisesti.

VIII A ja VIII C

- Lapsikaupan ehkäisemiseksi Suomen kansainvälisen lapseksiottamisasioitten lautakunnan resursseja tulee lisätä, jotta se voi nykyistä paremmin seurata ja valvoa ulkomaisten adoptiokontaktinsa toimintaa. Vrt. Seuraava kohta: valvonta erityisen tarpeen tilanteissa, joissa adoptiotarjonta lisääntyy kohdemaan poikkeuksellisten olosuhteiden kuten sodan tai luonnonkatastrofien johdosta.

VIII A ii suositus 5

- Adoptioperheet ry muistuttaa, että turvapaikanhakijalasten ohella kansainväliseen adoptioon saattaa tulla lapsia, jotka ovat joutuneet kotimaassaan pahoinpidellyiksi ja kidutetuiksi. Tämä on kuitenkin hyvin harvinaista, mutta tulee ottaa huomioon ja järjestää lapsille tarpeen mukaista kuntoutusta.
- Sotaa käyvien maiden lasten turvallisuus tulee taata ja huoltajansa menettäneiden lasten tulevaisuus turvata. Tarvittaessa, jos muita keinoja siihen ei ole, tulee harkita lapsen sijoittamista kansainväliseen adoptioon. On kuitenkin tiedostettava riski siitä, että poikkeukselliset olosuhteet saattavat luoda edellytyksiä mm. lapsikaupalle. (Esimerkiksi Kiinassa oli keväisen maanjäristyksen jälkeen lehdissä ”suosia linjoja”, joihin saattoi ottaa yhteyttä, jos halusi adoptoida lapsen maanjäristysalueelta. Oma huomio kesäkuussa 2008).

VIII D suositus 57

- Ulkomailta adoptoitujen lasten asema on erityinen, eikä heitä voida suoranaisesti laskea kuuluviksi maahanmuuttajalapsiin mutta ei myöskään syntyperäisiin suomalaisiin. Lapsilla on erityistarpeita, joiden vuoksi he tarvitsevat erityistä tukea kiintymyssuhdeongelmiinsa, kielenkehittymiseensä ja taustojensa asettamiin haasteisiin. Kunnissa ei aina tiedosteta lasten erityistarpeita eikä tiedetä esimerkiksi heidän oikeuttaan maahanmuuttajaopetukseen.

Helsingissä 18.8.2008

Adoptioperheet ry
Seija Poikonen vs. toiminnanjohtaja